

Paweł SCHMIDT

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

KONCEPCJE TŁUMACZĄCE WYSTĘPOWANIE I POWTARZALNOŚĆ ZAMACHÓW STANU

Abstrakt:

Zamach stanu (przewrót) jest zjawiskiem o wysokim stopniu złożoności oraz tendencji do powtarzalności. Celem artykułu jest sprawdzenie prawdziwości teorii „zaraźliwości”, „pułapki” oraz „kaskady” przewrotu, w kontekście autorskich ustaleń ilościowych za okres 1946-2017. Ponadto autor podejmuje się próby odpowiedzi na pytanie o rzeczywiste zależności występowania zamachu stanu i jego powtarzalność. W wyniku przeprowadzonych dociekań wykazano, że w określonych warunkach społecznych i politycznych przewrót może powodować uwiłknie się danego państwa w „pułapkę” zamachu stanu, jak również może stać się ogniskiem „zakażenia” innych krajów regionu, a nawet przyjąć wymiar globalny. Warty uwagi jest także fenomen przewrotu „kaskadowego”, gdzie w krótkich odstępach czasowych - maksymalnie 3 lat – mają miejsce kolejne zamachy stanu.

Słowa kluczowe: zamach stanu, „teoria pułapki”, „teoria zaraźliwości”, „teoria kaskady”.

Wprowadzenie

Jak ukazuje historia drugiej połowy XX w. pucz jest najszybszą metodą przejmowania steru władzy w państwie. Od 1 stycznia 1946 r. do 31 grudnia 2016 r. miało miejsce na świecie 459 prób zamachu stanu, w tym 251 zakończonych powodzeniem¹. Oznacza to, że w każdych dwóch latach po zakończeniu II wojny światowej doszło do średnio 13 prób zbrojnego obalenia władzy w państwie, z czego 7 kończyło się sukcesem konspiratorów. Dane te ukazują skalę procederu, którego podstawowym celem są zmiany personalne w obszarze egzekutywy, a następnie zmiany ustrojowe poszerzające kompetencje

¹ Według Jonathana M. Powella i Clayтона L. Thyne (2011, s. 255) w latach 1950-2010 na całym świecie doszło do 457 prób zamachów stanu, z czego 227 udanych, co stanowi 49,7%. Wynik ten został przez autora skorygowany w ramach uszczegółowionej definicji zamachu stanu, a zaprezentowane dane obejmują szerszy o 10 lat przedział czasowy.

Schmidt, P., *Konceptje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.*

nowych przywódców. Należy rozumieć to pojęcie jako zakończoną sukcesem nagłą, siłową i nielegalną próbę zmian personalnych w obrębie egzekutywy przeprowadzone przez siły zbrojne lub ich część, przy wykorzystaniu sprzyjających warunków społecznych, ekonomicznych oraz politycznych (Schmidt 2017, s. 89).

Zamach stanu jest zjawiskiem o niezwykle wysokim stopniu skomplikowania oraz zauważalnej tendencji do powtarzalności na pewnych obszarach. Zdecydowana większość zamachów stanu jest skoncentrowana w trzech regionach – w Afryce, Azji oraz Ameryce Łacińskiej. Odpowiednio było to 195, 117 i 136 prób nielegalnego przejścia władzy.

Pośród badaczy pojawiały się różne koncepcje tłumaczące występowanie puczu w kontekście jego powtarzalności. Do najważniejszych na przestrzeni ostatnich dekad należą teoria „zaraźliwości” (ang. *coup contagion theory*), „pułapki” (ang. *coup trap theory*) oraz najnowsza teoria „kaskadowości” przewrotu (ang. *coup cascade*). Celem artykułu jest próba krytycznej analizy wspomnianych koncepcji teoretycznych oraz ich ewentualna weryfikacja. Podstawą badań są przeprowadzone analizy ilościowe dotyczące występowania przewrotów.

„Teoria zaraźliwości”

Fala wojskowych zamachów stanu w Afryce, która rozpoczęła się na początku lat 60-tych XX w. wzmacniała poczucie zagrożenia i strachu. Często podejrzewano kraje sąsiedzkie o wspieranie, motywowanie i podżeganie do przewrotu. W trakcie szybkich wojskowych przejęć władzy w tym regionie między 1965 r. a 1979 r. – zwykle wspieranych retoryką rewolucyjną – funkcjonujące rządy donosiły o „zaraźliwości” powszechnego zjawiska w regionie. Jak uważał Bartey Agyeman-Duah (1990, s. 547) „zmiana władzy w jednym państwie była bezpośrednim zagrożeniem władzy w pozostałych”.

Podstawą tezy o „zaraźliwości” zamachu stanu jest niewątpliwie twierdzenie, iż wystąpienia wojska przeciwko sprawującym władzę w krajach sąsiadujących zachęca armię do obalenia własnej głowy państwa (Lehoucq, Perez-Linan 2014, s. 1114) . Określa się to zjawisko wówczas mianem „zaraźliwości zamachu stanu” (First 1970, s. 20-25; Li, Thompson 1975, s. 63-84; O’Kane 1981, s. 287-308). Bowiem jak pisała Ruth First „czego dokonają wojskowi w jednym państwie dzisiaj, ich odpowiednicy mogą dokonać po sąsiedzku jutro” (First, *Op. cit.*, s. 22). Wynika to z faktu, że od momentu uzyskania niepodległości każde państwo staje współuczestnikiem subregionalnego systemu ekonomicznego i politycznego.

Badania statystyczne wykazują, że wcześniejsze występowanie przewrotów wpływa na równoczesne zwiększenie prawdopodobieństwa ich wystąpienia gdzie indziej. Richard P.Y. Li oraz William R. Thompson stwierdzili, że spekulatywna interpretacja fenomenu „zaraźliwości zamachu stanu” uwydatnia prawdopodobieństwo behawioralnego wzmocnienia procesów trwających w zasięgu globalnych i regionalnych sieci komunikacji (Li,

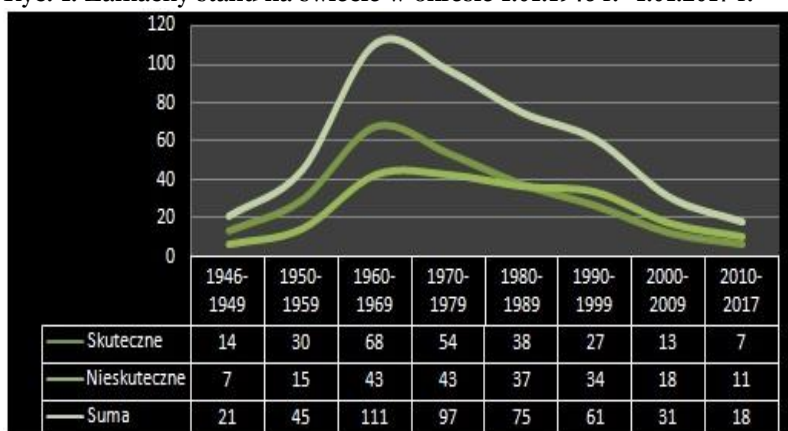
Schmidt, P., *Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.*

Thompson, *Op. cit.*, s. 81). Według przywołanych autorów inicjator „zarażenia” nie musi tworzyć celów czy techniki skutecznego puczu. Jego działanie wystarcza jednak, aby wzmocnić żądze osiągnięcia swoich celów przez aspirujących spiskowców (*Ibidem*). Główny nacisk kładą oni na kwestie indywidualistyczne w kontekście zaraźliwości, które można określić pobudkami liderów zamachów oraz ich dążeniami do zdobycia władzy w państwie.

W odmienny sposób na tę kwestię patrzy wspomniana już R. First, która główny czynnik endogeniczny przewrotu, wzmocniający ponadto rozprzestrzenianie się idei jego przeprowadzenia, sytuuje w obszarze zapóźnienia ekonomicznego. Według niej w systemie podporządkowanym gospodarce światowej, a rozwijającym się zbyt wolno, najskuteczniejszą metodą pozwalającą na umożliwienie wszystkim domagającym się dobrobytu grupom (w tym przede wszystkim wojsku) dostępu do rządu i przywilejów, są kryzysy polityczne rozwiązywane najczęściej poprzez zamachy stanu (First *Op. Cit.*, s. 27). W związku z silnymi związkami kulturowymi i podobnym poziomem rozwoju społecznego oraz ekonomicznego między krajami rozwijającymi się, ryzyko „zarażenia” zamachem stanu miało wzrastać w krajach należących do tej samej grupy.

Jak widać na poniższej ilustracji (Ryc. 1) od zakończenia II wojny światowej zauważalny jest wykładniczy wzrost ilości zamachów stanu jakie miały miejsce na świecie w latach 60-tych XX w. oraz coraz szybszy spadek ilości tych wydarzeń w dekadach kolejnych. W tej perspektywie teoria „zaraźliwości” wydaje się mieć uzasadnienie w liczbach. Wydarzenia, które miały miejsce w Beninie, Egipcie, Sudanie (Afryka), Boliwii, Wenezueli, Gwatemali (kraje Ameryki Łacińskiej), Birmie i Tajlandii (Azja) stawały się zarzewiem dla późniejszych prób (skutecznych lub nie) przewrotu w innych krajach regionu. Zbiega się to również z drugą falą odejścia od demokracji (Huntington 2009, s. 13-54).

Ryc. 1. Zamachy stanu na świecie w okresie 1.01.1946 r. -1.01.2017 r.

Źródło: Opracowanie własne autora.

Schmidt, P., *Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.*

Warto w tej perspektywie dostrzec jednak spłot kilku znaczących procesów dziejowych. Lata 60-te minionego wieku to okres wybijania się na suwerenność większości współcześnie istniejących państw afrykańskich, które wcześniej były koloniami państw europejskich (Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch, Niemiec, Belgii i Portugalii). „Młode” państwa, nie mające tradycji demokratycznego przejmowania władzy, borykały się z licznymi problemami ekonomicznymi, kulturowymi i politycznymi. Społeczne niezadowolenie wynikające z braku możliwości szybkiego rozwiązania kwestii, które dotychczas znajdowały się w gestii zewnętrznych namiestników, stawało się podłożem do sprawnego i szybkiego procesu przejścia władzy przez zbuntowanych liderów wojskowych.

Drugim procesem, o którym należy wspomnieć była tzw. „Zimna Wojna”, czyli blokowa rywalizacja pomiędzy krajami NATO a krajami Bloku Wschodniego i podporządkowanymi im krajami sojuszniczymi. Właśnie w tych trzecich, będących polem intensywnej rywalizacji ideologicznej (kapitalizm vs. komunizm) oraz militarnej („konflikty peryferyjne”) dochodziło do przewrotów. W kontekście ideologicznym owa rywalizacja miała szczególne znaczenie w obrębie rozumienia prawa własności oraz podziałów klasowych społeczeństwa. Było to, co podkreśla S. Huntington (Huntington 1968, s. 192-268), szczególnie ważne w krajach Ameryki Łacińskiej, których struktura społeczna miała charakter postfeudalny, gdzie niewielka grupa posiadaczy ziemskich kontrolowała większość kapitału. Ponadto spośród tej grupy społecznej w głównej mierze rekrutowane były elity wojskowe, co wynikało z ograniczeń finansowych dotyczących kształcenia przyszłych dowódców. Naturalne powiązania służyły ochronie interesów ekonomicznych właścicieli latyfundiów przez armię w sytuacjach zagrożenia ze strony lewicowych lub komunizujących ugrupowań politycznych głoszących skrajne (w dotychczasowej perspektywie) postulaty prospołeczne.

Trzecim procesem był początek rewolucji technologicznej, a co za tym idzie, również rozwój, przyspieszenie i generalne zwiększenie możliwości komunikowania się ludzi na całym świecie. Momentem przełomowym w tym zakresie była wojna w Wietnamie – pierwsza relacjonowana niemalże „na żywo” przez korespondentów. Efektem szybszego obiegu informacji w krajach o podobnej charakterystyce oraz problemach, z którymi się borykają jest naśladownictwo. W samym tylko 1966 r. miało miejsce na świecie 18 prób zamachu stanu. Miały one miejsce w następujących państwach: a) Argentyna, b) Ekwador, c) Burkina Faso, d) Burundi - 2, e) Ghana, f) Kongo, g) Nigeria - 2, h) Republika Środkowoafrykańska, i) Sudan - 2, j) Uganda, k) Indonezja, l) Irak, m) Laos n) Syria - 2. Wszystkie wymienione wydarzenia dotyczyły krajów słabo rozwiniętych. Co ważne, w bezpośrednim sąsiedztwie każdego z nich w ciągu 5 lat wstecz miały miejsce próby przewrotu. Dodatkowo w ujęciu regionalnym w każdym przypadku dochodziło do konfliktów wewnętrznych lub zewnętrznych w tej samej perspektywie czasowej.

Schmidt, P., *Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.*

Podsumowując powyższe wywody należy stwierdzić, że twierdzenie o „zaraźliwości” przewrotu znajduje uzasadnienie empiryczne. Zwrócić też należy uwagę na zbieżność procesów i tendencji o charakterze ogólnoswiatowym. Wraz z rozwojem ekonomicznym i wygaszaniem konfliktów zmniejszeniu uległa ilość podejmowanych prób zamachu stanu. Ponadto warto dostrzec, że zmniejszyła się również skuteczność prób puczu, a w ostatniej dekadzie XX w. po raz pierwszy w historii wyniosła ona poniżej 50%.

„Teoria pułapki”

Przyczyny różnej częstotliwości zamachów stanu w różnych krajach były podstawą znacznej liczby badań w latach 60-tych i 70-tych XX w., z których większość zrealizowano w ramach indywidualnych projektów badawczych (Finer 1988, Luttwak 1968). Bazowały one w szczególności na wykorzystaniu technik statystycznych do wyjaśnienia transnarodowych różnicowań w liczbie przewrotów wojskowych (O’Kane 1981, Thompson 1973). Wielokrotnie cytowane studium Johna B. Londregana oraz Kietha T. Poole’a (1990) wskazuje, że oficerowie najczęściej decydują się obalić władze w państwach słabo rozwiniętych oraz tych, które doświadczyły w swojej historii przewrotów z użyciem przemocy. Sytuację tę wspomniani autorzy określili mianem „pułapki przewrotu” (ang. *coup trap*), w którą wpadają społeczeństwa państw zacofanych i biednych.

Teoria „pułapki przewrotu” przewiduje, jak wykazują F. Lehoucq i A. Perez-Linan, negatywny wskaźnik dla przesłanki, iż „im dłuższy okres czasu minął od ostatniego puczu, tym niższe jest prawdopodobieństwo kolejnej próby obalenia rządu. Ponieważ ten efekt przewiduje się jako monotoniczny, lecz nie bezwzględnie linearny (gdyż nie ma gwarancji, że rzeczywiście jest monotoniczny), używamy kwadratowej transformacji czasu żeby zgodzić się z większą elastycznością funkcji zagrożenia” (Lehoucq, Perez-Linan, *Op. cit.*, s. 1110). Wynika z tego mniej więcej tyle, że wraz z upływem czasu od ostatniej próby zamachu stanu zmniejsza się ryzyko powtórzenia takiej sytuacji.

Nie mniej owo zagrożenie nie ustępuje, lecz jest bardziej zależne od czynników fluktuacyjnych, przede wszystkim ekonomicznych, w krótkiej perspektywie czasowej. Istotne w tym obszarze jest również, aby podkreślić, iż podstawą uwikłania się danego państwa w „pułapkę przewrotu” jest fakt pogorszenia koniunktury gospodarczej kraju, a niejednokrotnie również regionu (Belkin, Schofer, 2003). W tym samym okresie najczęściej dochodzi do tranzycji władzy z elit wojskowych (obalających wcześniejszych cywilnych przywódców politycznych) do nowych cywilnych liderów. Następstwem tych wydarzeń jest wzrost społecznego niezadowolenia, które jest podstawą dla aktywności elit wojskowych w obszarze polityki, które usuwały już wcześniej złe gospodarujących rządzących.

Tab. 1. Powtarzalność zamachów stanu w latach 1946-2017

Liczba prób przewrotów w danym państwie	Liczba państw w danej kategorii	Łączna liczba prób przewrotów
1	24	24
2	10	20
3 lub więcej	46	415
Łącznie	80	459

Zródło: Opracowanie własne autora.

W wyniku analizy danych z okresu lat 1946-2017 można potwierdzić zasadność teorii „pułapki” przewrotu Londregana i Poole’a (Tab. 1). Mianowicie zamachy stanu dokonywane były w 80 krajach. Z tego w 24 tylko jednokrotnie, a w 10 przypadkach dwukrotnie. Uściślając te 44 próby nielegalnego przejęcia władzy w państwie zostały przeprowadzone w 34 krajach, zaś w pozostałych 46 krajach, gdzie minimum 3-krotnie próbowano obalić rządzących, było ich aż 415. Oznacza to, że w 57,5% krajów dotkniętych zjawiskiem zamachu stanu przeprowadzono aż 90,4% ich wszystkich. Nasuwa się wniosek, że kraj wpadający w „pułapkę przewrotu” trafia w swego rodzaju pętlę, z której wyjście staje się bardzo trudne. Znaczne jest również prawdopodobieństwo powtórnego zamachu stanu nawet po kilku dekadach przy warunkach społecznych i politycznych sprzyjających ugruntowaniu pozycji armii w państwie (np. Egipt w 2013 r.).

„Kaskada przewrotów”

W przypadku omawianych powyżej koncepcji występowania i powtarzania się zamachów stanu dostrzegalna jest istotna zależność. Przewroty tworzą serię pojedynczych wydarzeń w różnych miejscach na świecie w krótkich odstępach czasowych, bądź stanowią ciąg powiązanych ze sobą turbulencji w danym kraju.

Istotną luką teoretyczną jest kwestia przewrotów, które mają miejsce w jednym państwie w krótkiej perspektywie czasowej o bardzo wysokim stopniu powtarzalności (oraz zagrożeniu dalszą powtarzalnością). Uzupełnia ją zaproponowana przez Holgera Albrechta na łamach „Armed Forces & Society” teoria „kaskady przewrotów”. Autor ten twierdzi, że „zamachy kaskadowe to szybkie sekwencje wielokrotnych zamachów stanu, które umożliwiają krótkie, ograniczone sprawowanie rządów pomiędzy kolejnymi przejściami władzy w okresie maksymalnie 3 lat” (Albrecht 2015, s. 662). To śmiało, wyznaczające konkretne granice czasowe, stwierdzenie badacza oparte zostało o wyniki jego badań na temat przewrotów, które zostały przeprowadzone na obszarze Bliskiego Wschodu i Afryki w latach 1950-2013 (Tab. 2).

Tab. 2. „Kaskady” przewrotów na wybranych przykładach

Państwo	Liczba prób przewrotu	Okres	Skuteczność
Gwatemala	5	1954-1963	3/5
Argentyna	6	1961-1966	4/6
Portugalia	3	1974-1975	1/3
Ghana	7	1978-1984	3/7
Syria	8	1961-1970	5/8

Źródło: Opracowanie własne autora.

Również koncepcja H. Albrechta znajduje odzwierciedlenie w bazie zamachów stanu przygotowanej przez autora. Rozszerzając perspektywę badawczą w ujęciu geograficznym również poza obszarem Afryki potwierdza się występowanie „kaskad” przewrotu. Jest ona jedynie wycinkiem rzeczywistości. Ma jednak za zadanie sprawdzenie prawdziwości koncepcji przywoływanego badacza. Ponadto autor rozszerzył dane o kwestię skuteczności „kaskady”, czego celem jest sprawdzenie, czy przyspieszona powtarzalność zjawiska zwiększa możliwości i umiejętności operacyjne spiskowców? Na to pytanie odpowiedź jest przecząca. Nie odnotowuje się znaczącej zmiany w tym zakresie. Jedynie przypadek Portugalii mógłby być traktowany jako zaniżający skuteczność spiskowców. Nie mniej biorąc pod uwagę minimalny udział zamachów mających miejsce w Europie w przyjętym okresie jest to przykład reprezentatywny na tle regionu.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy zdają się potwierdzać trafność trzech teoretycznych ujęć dotyczących występowania i powtarzalności zamachów stanu. Koncepcja „zaraźliwości” ma zastosowanie w wyjaśnianiu sytuacji politycznej w okresie dekolonizacji. Znaczna liczba nowo utworzonych państw borykających się z wieloma trudnościami była szczególnie podatna na możliwość obalenia legalnych przywódców politycznych przez liderów wojskowych. Związane było to więc w dużej mierze z ówczesnymi procesami o zasięgu globalnym, które w sposób naturalny ulegały dyfuzji w państwach o podobnej charakterystyce. Czynnikiem bardziej stałym zaś jest rozwój komunikacji transnarodowej i rozszerzania zasięgu tychże procesów i tendencji społecznych. Ważnym czynnikiem warunkującym występowanie zamachu stanu jest aktualna koniunktura ekonomiczna.

Dostrzec można również liczne zależności w występowaniu przewrotu. Jest to zjawisko wielowymiarowe, stąd możliwe jest ujęcie go w różne scenariusze: pojedynczy przewrót może zarówno rozpocząć „zarażanie” regionu, wprowadzić państwo w „pułapkę” wystąpienia kolejnego przewrotu, a nawet, w skrajnie trudnych warunkach funkcjonowania kraju, wywołać „kaskadę” zamachów.

Rys. 1. Cykl zależności następstw zamachu stanu

Źródło: Opracowanie własne autora

W pierwszym przypadku przeprowadzony pucz staje się impulsem dla spiskowców w innym państwie, zaszczepiając wiarę w powodzenie zamiarów. Ten element scenariusza może ulegać dowolnej liczbie replikacji w danym okresie. Należy również mieć na uwadze, że każda (nawet nieudana) próba zamachu stanu ma wpływ na kondycję gospodarczą państwa. W sytuacji „zarażenia” pogarsza się ona również w miejscu tego „zarażenia”, co oddziałuje na cały region. Negatywny wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych może (choć nie musi) obarczyć oba kraje ryzykiem następcej próby przewrotu, co jest równoznaczne z wpadnięciem kraju w „pułapkę” przewrotu. Również ten element scenariusza może ulegać dowolnej liczbie replikacji. Efektem ostatecznym jest jednak zawsze długotrwała lub przynajmniej kilkuletnia stabilizacja systemu politycznego. Drugi scenariusz jest skróconą wersją pierwszego, pomijając „zarażenie”, skupiając się wyłącznie na poziomie wewnętrznych problemów państwa.

Trzecim scenariuszem jest wystąpienie „kaskady” przewrotów, który jest możliwy wyłącznie w państwie o szczególnie niestabilnym systemie politycznym i bardzo głębokich problemach ekonomicznych oraz głębokich podziałach społecznych. Nie mniej finalnie system polityczny państwa objętego „kaskadą”

Schmidt, P., *Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.*

ulega przemianom, które stabilizują tę przestrzeń w ramach określonego ładu polityczno-społecznego.

Pomimo powyższych ustaleń należy z pełną świadomością podkreślić, iż pojawienie się symptomów dowolnej lub wszystkich z przeanalizowanych koncepcji nie jest obligatoryjne. Może mieć miejsce, jednak rozwinięcie pojedynczego zjawiska w długotrwały proces nie musi wystąpić.

Literatura

- Agyeman-Duah, B., 1990, *Military Coups, Regime Changes, and Interstate Conflicts in West Africa*, *Armed Forces & Society*, Vol. 16(4), s. 547-570.
- Albrecht, H., 2015, *The Myth of Coup-proofing: Risk and Instances of Military Coups d'Etat in the Middle East and North Africa, 1950-2013*, *Armed Forces & Society*, vol. 41(4), s. 659-687.
- Belkin, A., Schofer, E., 2003 *Toward a Structural Understanding of Coup Risk*, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 47(5), s. 594-620.
- Finer, S.J., 1988, *The Men on Horseback: The Role of Military in Politics*, Boulder.
- First, R., 1970, *The Barrel of Gun. Political Power in Africa and the Coup d'Etat*, London.
- Huntington, S., 1968, *Political Order in Changing Societies*, New Haven.
- Huntington, S., 2009, *Trzecia fala demokratyzacji*, Warszawa.
- Lehoucq, F., Perez-Linan, A., 2014, *Breaking Out The Coup Trap: Political Competition and Military Coups in Latin America*, *Comparative Political Studies*, Vol. 47(8), s. 1105-1129.
- Li, R.P.Y., Thompson, W.R., 1975, *The „Coup Contagion” Hypothesis*, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 19(1), s. 63-84.
- Londregan, J.B., Poole, K.T., 1990, *Poverty, the Coup Trap, and the Seizure of Executive Power*, *World Politics*, Vol. 42, s. 151-183.
- Luttwak, E., 1968, *Coup d'etat: A Practical Handbook*, London.
- O'Kane, R.H.T., 1981, *A Probabilistic Approach to the Causes of Coups d'Etat*, *British Journal of Political Science*, Vol. 11(3), s. 287-308.
- Powell, J.M., Thyne, C.L., 2011, *Global instances of Coups from 1950 to 2010: A New Dataset*, „*Journal of Peace Research*” Vol. 48(2).
- Schmidt, P., 2017, *Zamachy stanu w Egipcie (2013) i Turcji (2016) – podstawy sukcesu i przyczyny porażki*, *Przegląd Geopolityczny*, 20, s. 86-94.
- Thompson, W.R., 1973, *Grievances of Military Coup-Makers*, Beverly Hills.

Concepts that explain the occurrence and repetition of coups: an overview

Coups d'etat are highly complicated processes with noticeable tendency to recurrence. The paper purpose is to verify „coup contagion” theory, „coup trap” theory and „coup cascade” theory in perspective of the author's quantitative arrangements concerning the period

Schmidt, P., Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu, Przegląd Geopolityczny, 22, 2017, s. 107-116.

1946-2017. Moreover author takes an attempt to answer the question about real correlations of a coup d'etat appearance and it's recurrence.

As a result of the analysis it has been confirmed, that in specific historical circumstances and social and political conditions, coups may cause the „coup trap”, to become a source of „contagion” for regional neighborhood, and even global dimension. Worth of attention is also „cascade coup” phenomenon, where in short term – maximally 3 years between last events – occurs serial coups d'etat.

Key words: coup d'etat, „coup contagion” theory, „coup trap” theory, „cascade coup” theory.